

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ K VÝUCE PROBLEMATIKY HIV/AIDS NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍCH

Státní zdravotní ústav, 2015

Pracoviště manažerky Národního programu řešení problematiky HIV/AIDS

MUDr. Veronika Šikolová, RNDr. Alena Fialová, Ph.D.

Dotazníkové šetření k výuce problematiky HIV/AIDS na základních školách a víceletých gymnáziích

Úvod

Cílem šetření k výuce problematiky HIV/AIDS bylo zjistit současný stav znalostí a postojů v oblasti HIV/AIDS u žáků 7., 8. a 9. tříd a studentů víceletých gymnáziích a prostřednictvím elektronických dotazníků vyplněných školními metodiky prevence zjistit, jak probíhá výuka o HIV/AIDS a jakou formu výuky považují učitelé za optimální.

Provedené šetření bylo realizováno v souladu s naplňováním Národního programu řešení problematiky HIV/AIDS v České republice na období 2013-2017 a to konkrétně s body 1.3 Zmapovat rozsah a způsob realizace primární prevence HIV/AIDS na základních a středních školách a 1.4 Pokračovat v realizaci výchovy ke zdravému životnímu stylu, včetně sexuální výchovy, primární prevence HIV/AIDS a uplatnění interaktivních aspektů ve výuce na základních a středních školách a v pregraduálním a postgraduálním vzdělávání pedagogů.

Šetření bylo finančně podpořeno účelovou dotací Ministerstva zdravotnictví.

Metodika

Dotazníkové šetření bylo připraveno během roku 2014. Jeho realizace probíhala od března do června 2015 v náhodně vybraných školách v rámci celé ČR. Do šetření se zapojilo 57 škol a 1 627 žáků. Šetření mělo dvě části: První část byla zacílena na žáky, kteří vyplňovali anonymní dotazníky na dobrovolné bázi. Druhá část šetření byla zaměřena na školní metodiky prevence a na způsob, kterým se vyučuje problematika HIV/AIDS na škole. Tyto dotazníky byly vyplňovány elektronicky. Vlastní zadání a sběr dotazníků vyplněných žáky prováděli odborní pracovníci Státního zdravotního ústavu po dohodě s vedením vybraných škol. Administraci dat prováděli pracovníci Centra podpory veřejného zdraví.

Dotazník pro žáky vyplnilo celkově 1 627 žáků. Ve zkoumaném souboru bylo 794 chlapců, 786 dívek a 47 žáků nevedlo své pohlaví. Celkově 565 žáků (tj. 34,7 %) chodilo do 7. ročníků, 535 žáků (tj. 32,9 %) chodilo do 8. ročníku a 527 žáků (tj. 32,4 %) navštěvovalo 9. ročník. Dotazníky určené školním metodikům prevence byly vyplněny na 57 školách.

Data byla zpracována programem SPSS 23.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA). Protože data nesplňovala předpoklady normálního rozdělení, byly k testování využívány neparametrické metody. K testování byl použit mediánový test, Kolmogorov-Smirnov test a Mann-Whitney test. Hladina statistické významnosti alfa byla stanovena 0,05.

Šetření bylo schváleno etickou komisí Státního zdravotního ústavu.

Výsledky

- **Dotazníkové šetření mezi žáky**

Znalosti žáků

Většina otázek dotazníku určeného žákům základních a víceletých gymnázií byla zaměřena na znalosti žáků o problematice HIV/AIDS. Dotazník obsahoval celkově 21 položek zaměřených na znalosti žáků. Na každou otázku byla možná pouze jedna odpověď. Seznam všech otázek, správných odpovědí včetně počtů a procent správných odpovědí uvádí tabulka č. 1.

Otázka	Správná odpověď	Počet správných odpovědí	Procento správných odpovědí
Co je to HIV?	virus, který způsobuje AIDS	1121	70,0
Co je to AIDS?	získané selhání obranyschopnosti (imunity)	1053	66,7
Může být člověk, který vypadá zdravě, HIV pozitivní?	ano	1444	90,5
Jakým z následujících způsobů se může HIV přenést:			
pohlavním stykem	ano	1579	97,3
bodnutím hmyzem	ne	1119	69,9
podáním ruky	ne	1413	88,1
společným používáním WC	ne	823	51,6
krví	ano	1494	93,3
společným užíváním injekčních jehel	ano	1485	92,1
běžným polibkem	ne	1076	67,1
z HIV pozitivní matky na dítě	ano	1118	69,9
objímáním	ne	1527	95,0
společným praním špinavého prádla	ne	1389	86,4
Může se riziko přenosu HIV snížit, pokud má člověk pohlavní styk pouze s jedním partnerem, který HIV nemá a nemá žádné jiné další partnery?	ano	1108	68,6
Může člověk snížit riziko nákazy HIV používáním kondomu při každém pohlavním styku?	ano	1345	83,2
Může se člověk nakazit HIV už během prvního pohlavního styku?	ano	1336	82,4
Chrání hormonální antikoncepce před nákazou virem HIV?	ne	1051	65,1
Co může být zdrojem HIV nákazy?	HIV pozitivní	961	61,4
Za jak dlouho od rizikové situace by se měl člověk nechat vyšetřit na HIV, aby byl výsledek spolehlivý?	za 2-3 měsíce	183	11,3
Je možné HIV infekci zcela vyléčit?	ne	1067	66,0
Co je to postexpoziční profylaxe?	podání léku po rizikové situaci	234	14,6

Tabulka 1: Znalosti žáků v problematice HIV/AIDS dle správně zodpovězených dotazů

Průměrný skóre z 1 627 dotazníků byl 14,71, medián 15 bodů. **Znalosti žáků se postupně zvyšovaly ve vyšších ročnících:** v sedmém ročníku činil průměrný skóre 13,1 bodů (medián 13 bodů), v osmém ročníku 15,1 bodů (medián 15 bodů) a v devátém ročníku 16,0 bodů (medián 17 bodů). **Znalosti žáků nebyly závislé na pohlaví, ani na velikosti obce,** v níž se nacházela škola. Rovněž nebyly zaznamenány rozdíly mezi žáky ze škol podporujících zdraví a ostatními školami. Znalosti mezi žáky z gymnázií a žáky základních škol byly rozdílné, **žáci z gymnázií dosahovali v průměru o 1,33 bodu více.**

Nejčastěji žáci chybovali v určení doby, kdy by měl člověk zajít na test po rizikové situaci (správně odpovědělo 11,3 %), a nevěděli, co je to postexpoziční profylaxe (správně odpovědělo 14,6 %). Naopak více než 90 % žáků vědělo, že i zdravě vypadající člověk může být HIV pozitivní (90,5 %), že se HIV přenáší pohlavním stykem (97,3 %), krví (93,3 %), společným užíváním jehel (92,1 %) a že se HIV nepřenáší objímáním (95,0 %).

Postoje žáků vůči HIV pozitivním

Postoje vůči HIV pozitivním byly zjišťovány dvěma dotazy. **Na dotaz „Koupili byste si čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce?“ odpověděla kladně méně než jedna třetina žáků (500 žáků, tj. 31,0 %). 49,4 % (797 žáků) odpovědělo ne a 316 (19,6) odpovědělo nevim.**

U dotazu „Myslíš si, že děti, které jsou HIV pozitivní, by měly mít možnost chodit do školy společně s dětmi, které jsou HIV negativní?“ odpověděla kladně přibližně polovina žáků (837 žáků, tj. 52,2 %). 30,6 % (491 žáků) uvedla ne a 17,2 % (275 žáků) odpověděla nevim.

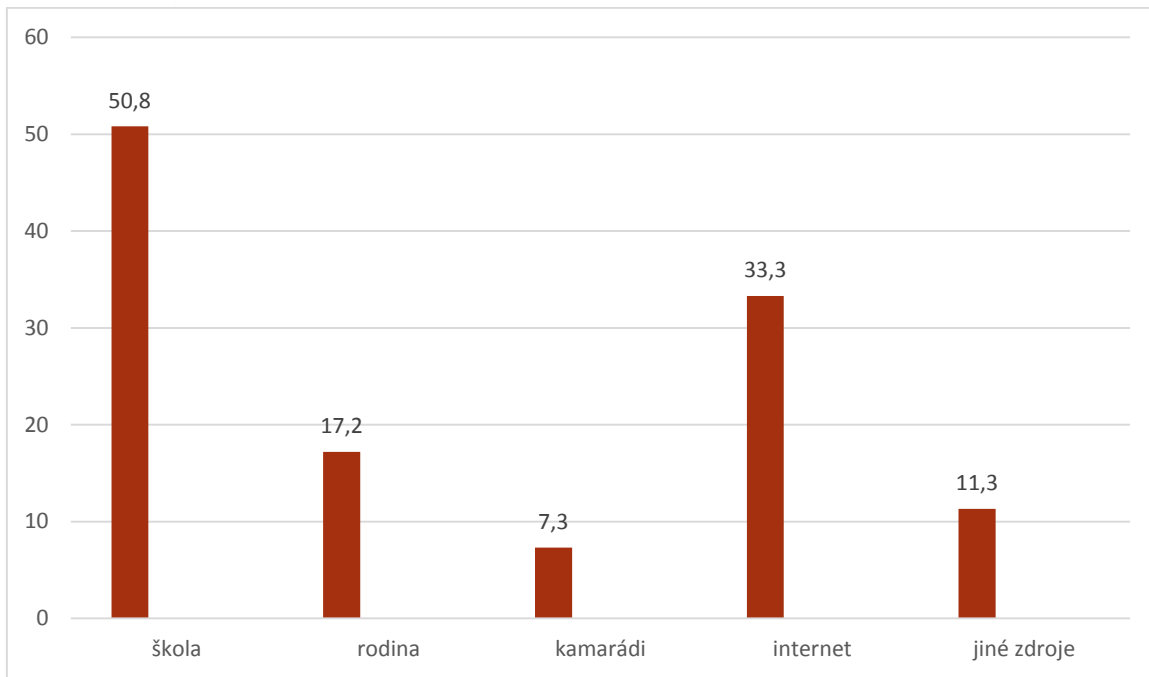
Postoje žáků vůči HIV pozitivním pozitivně korelovaly s jejich znalostmi o problematice HIV/AIDS – **čím lepší znalosti žáci měli, tím více byly jejich postoje vůči HIV vstřícnější.**

Informační zdroje žáků

Na dotaz „Myslíš si, že máš o HIV a AIDS dostatek informací?“ většina žáků odpověděla ne (669 žáků, tj. 41,6 %), 495 žáků (tj. 30,8 %) odpovědělo ano a 444 žáků (tj. 27,6 %) odpovědělo nevim.

Problematika HIV/AIDS byla ve škole probírána nejčastěji jednou (uvedlo 686 žáků, tj. 43,1 %), více než jednou ji uvedlo 451 žáků (tj. 28,3 %). 455 žáků (tj. 28,6 %) uvedlo, že problematiku HIV/AIDS ve škole neprobírali. Celkem 131 žáků (tj. 8,2 %) uvedlo, že se zúčastnilo nejrozšířenějšího primárně preventivního programu Hrou proti AIDS.

Přibližně polovina žáků (826 žáků, tj. 50,8 %) uvedla, že jejich hlavním zdrojem informací o HIV/AIDS je škola. V dalších zdrojích následoval internet (542 žáků, tj. 33,3 %), rodina (280 žáků, tj. 17,2 %), kamarádi (119 žáků, tj. 7,3 %) a jiné zdroje (184 žáků, tj. 11,3 %). Grafické znázornění těchto odpovědí uvádí graf 1.

Graf 1: Procentuální zastoupení odpovědí na dotaz „Odkud máš nejvíce informací o HIV a AIDS?“

Chování žáků

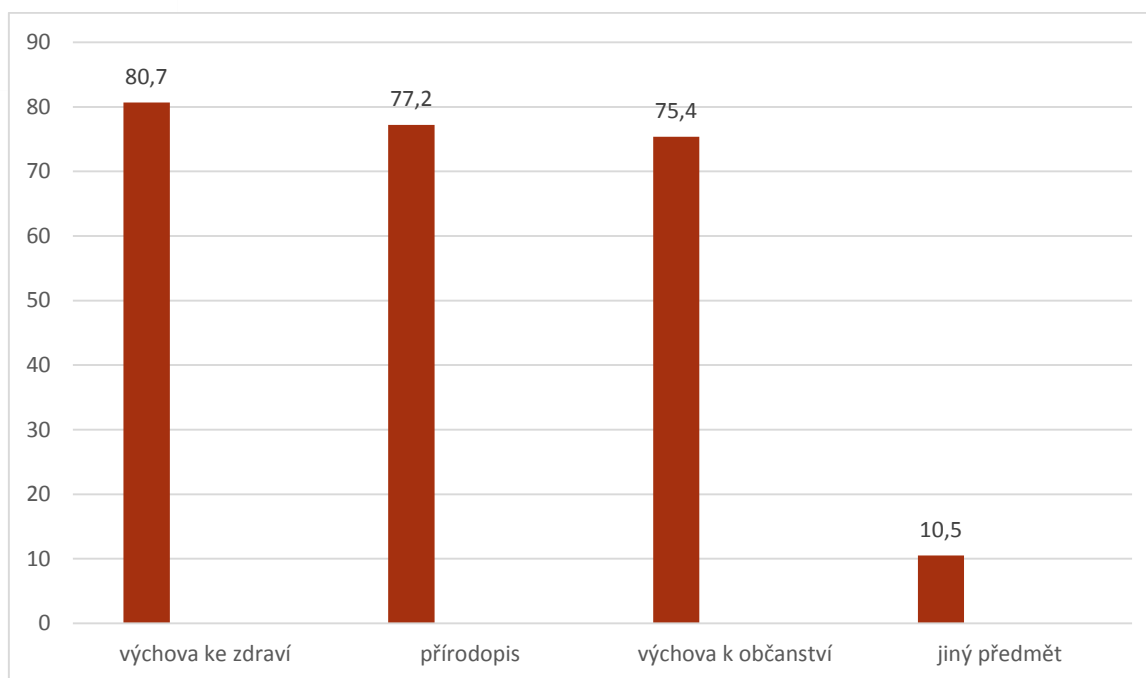
Na dotaz „Chováš se bezpečně, aby ses nenakazil(a) HIV?“ odpověděly tři čtvrtiny (1 214 žáků, tj. 75,2 %) ano. Ne odpovědělo 87 žáků (tj. 5,4 %) a odpověď nevím byla zaznamenána u 313 žáků (tj. 19,4 %).

923 žák (tj. 57,4 %) uvedlo, že se umí chránit proti přenosu HIV. 170 žáků (tj. 10,6 %) se domnívá, že se proti HIV chránit neumí, a 515 žáků (tj. 32 %) nevědělo, zda chránit umí nebo ne.

- **Dotazníkové šetření mezi školními metodiky prevence**

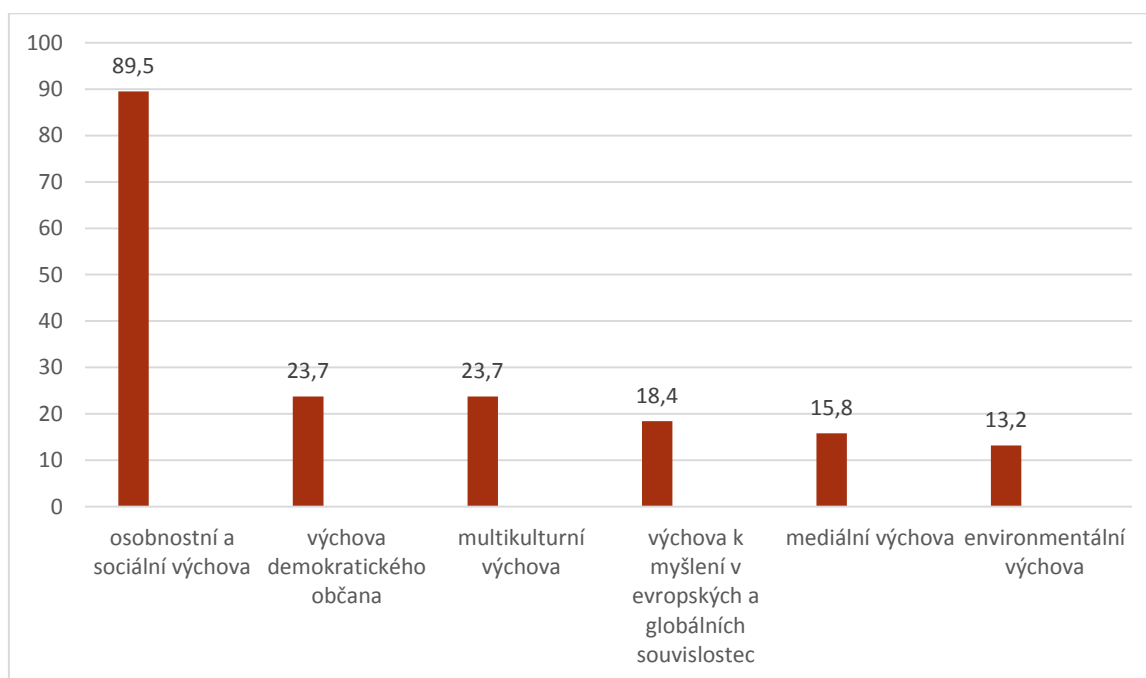
Dotazník ke způsobu realizace výuky problematiky HIV/AIDS vyplnili školní metodici prevence z 57 škol. 46 škol (80,7 %) nebylo členem sítě Škola podporující zdraví, 11 škol (19,3 %) ano. **Téměř všechny školy uvedly, že se v rámci povinné výuky věnují problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění, s výjimkou jedné školy (1,8 %), která neuvedla důvod, proč se této problematice nevěnuje.**

Problematika HIV/AIDS je nejčastěji zařazována do předmětů výchova ke zdraví (uvedlo 46 škol, tj. 80,7 %), přírodopis (44 škol, tj. 77,2 %), výchova k občanství (43 škol, tj. 75,4 %) nebo v rámci jiného předmětu (uvedlo 6 škol, tj. 10,5 %) - biologie, český jazyk, zeměpis, teorie sportovní přípravy, rodinná výchova, dějepis, člověk a jeho svět, etická výchova. Procentuální podíl škol, které uvedly zařazení problematiky HIV/AIDS do povinné výuky, uvádí dle jednotlivých předmětů graf 2.

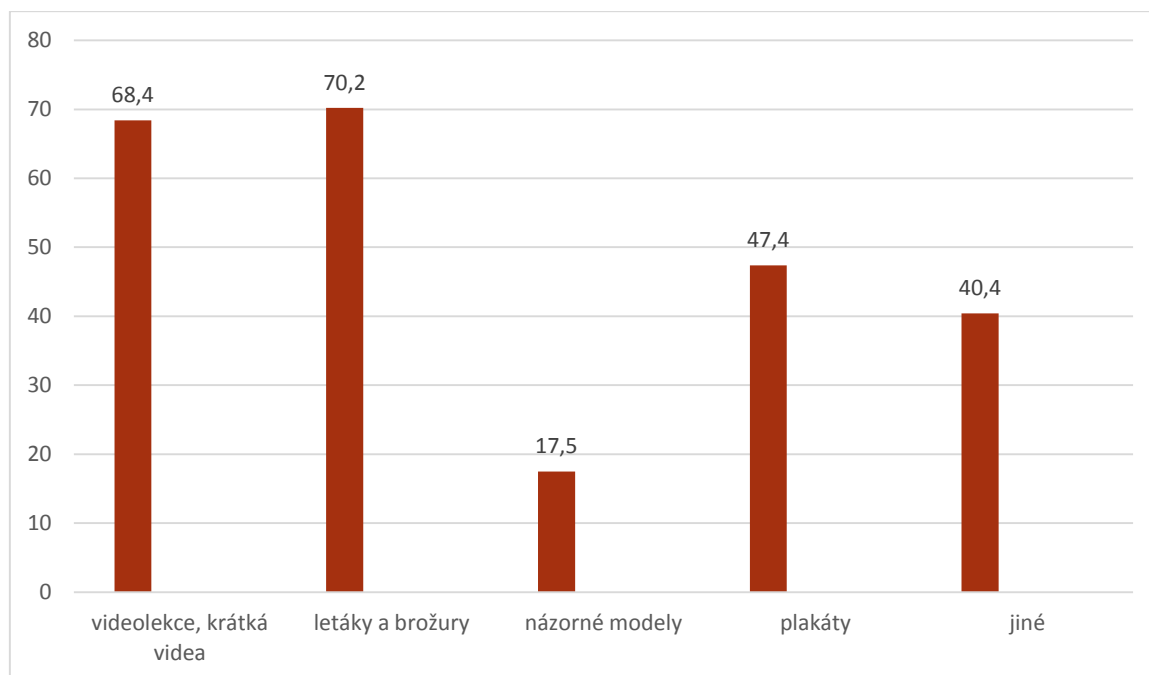
Graf 2: Procentuální podíl škol, které zařazují problematiku HIV/AIDS do povinné výuky, dle jednotlivých předmětů

38 škol (66,7 %) uvedlo, že problematiku HIV/AIDS zařazuje i do průřezových témat. Průřezová témata byla zastoupena na školách následovně: osobnostní a sociální výchova v 34 školách (89,5 %), výchova demokratického občana a multikulturní výchova v 9 školách (23,7 %), výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech v 7 školách (18,4 %), mediální výchova v 6 školách (15,8 %) a environmentální výchova na 7 školách (13,2 %). Procentuální podíl škol, které uvedly, že se tématům HIV/AIDS věnují i v průřezových tématech, uvádí dle zastoupení jednotlivých průřezových témat graf 3.

Graf 3: Procentuální podíl škol, které uvedly, že se tématům HIV/AIDS věnují i v průřezových tématech, dle průřezových témat

Pro výuku se nejčastěji využívá materiál ve formě letáků a brožurek (40 škol, tj. 70,2 %) a videolekce případně krátká videa (39 škol, tj. 68,4 %). Dále se při výuce využívají plakáty (27 škol, tj. 47,4 %), názorné výukové modely (10 škol, tj. 17,5 %) a jiné materiály (23 škol, tj. 40,4 %) jako např. učebnice, práce s internetem a pexesa. Procentuální zastoupení použití zdravotně-výchovných materiálů ve školách uvádí dle jednotlivých typů graf 4.

Graf 4: Procentuální zastoupení použití zdravotně výchovných-materiálů ve školách dle jednotlivých typů

Co se týče celkové časové dotace, kterou školy problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění věnují v 7. – 9. ročníku (sekunda – kvarta), **průměrně se této problematice věnuje 8,8 výukových hodin** (s rozpětím od 0 – 22 vyučovací hodiny a s mediánem 7,2 hodiny). Časové dotace v jednotlivých ročnících uvádí tabulka č. 2.

	7. ročník	8. ročník	9. ročník
průměr	1,9	3,6	3,5
medián	2,0	2,8	3,5
minimum	0,0	0,0	0,0
maximum	6,0	12,0	10,0

Tabulka 2: Časová dotace na problematiku HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění dle jednotlivých ročnících

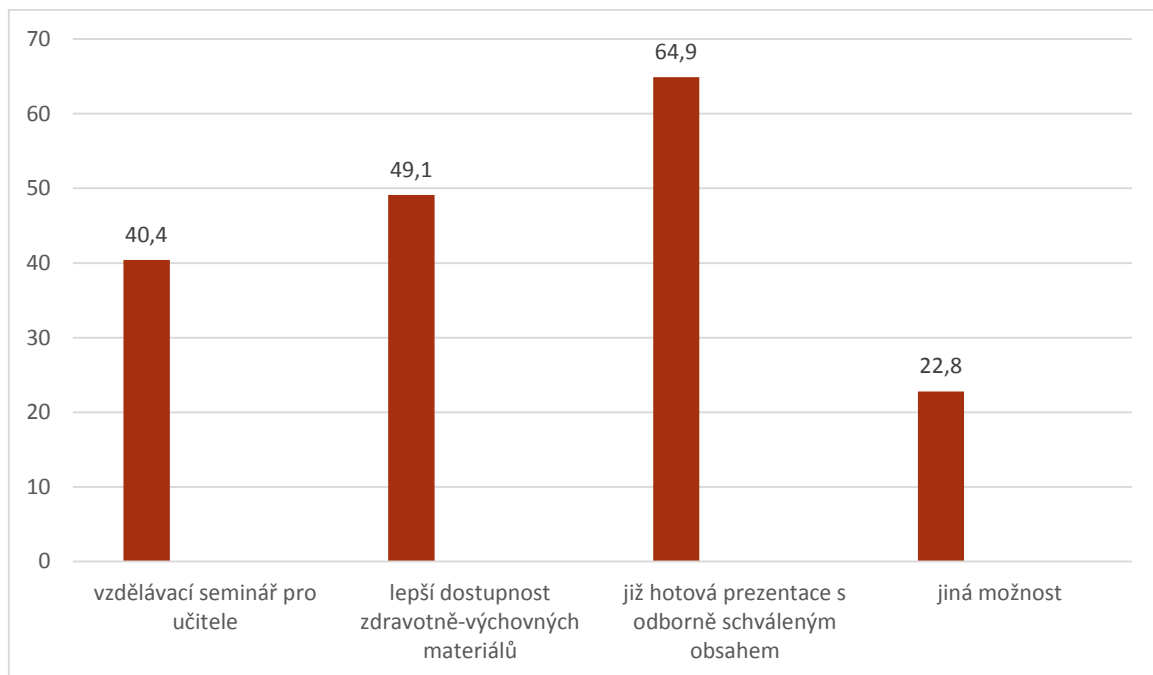
Dle šetření **35 škol (61,4 %) využívá externí lektory** při výuce o HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění.

V 11 školách (19,3 %) žáci absolvují interaktivní vzdělávací program Hrou proti AIDS, přičemž ve 2 školách (18,2 % ze škol, kde se program Hrou proti AIDS realizuje) se žáci zapojují do programu aktivně do role peer lektorů.

Pozornost světovému dni boje proti AIDS věnuje 23 škol (40,4 %), jejichž žáci se připojují ke sbírce Červená stužka v 5 školách (21,7 %).

Ve 24 školách (42,1 %) jsou učitelé průběžně vzdělávání v problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění, ve zbývajících 33 školách (57,9 %) učitelé průběžně vzdělávání nejsou.

Jako nejčastější možnost ke zkvalitnění výuky problematiky HIV/AIDS volili školní metodici prevence již hotovou prezentaci pro výuku s odborně schváleným obsahem (37 škol, tj. 64,9 %), lepší dostupnost zdravotně-výchovných materiálů (28 škol, tj. 49,1 %), vzdělávací semináře pro učitele (23 škol, tj. 40,4 %) a jinou možnost (besedu s HIV pozitivním, lékařem nebo externistou) volilo 13 škol (tj. 22,8 %). Procentuální podíl škol, které uvedly zlepšení výuky, uvádí graf 5.

Graf 5: Procentuální podíl škol, které uvedly zlepšení výuky problematiky HIV/AIDS, dle jednotlivých možností

Závěr

Dotazníkové šetření k realizaci výuky problematiky HIV/AIDS na základních školách a víceletých gymnáziích poskytlo vstupní zhodnocení znalostí 1 627 žáků o problematice HIV/AIDS, jejich postojů vůči HIV pozitivním a jejich informační zdroje.

Z výsledků šetření vyplývá, že více než 90 % žáků ví, že i zdravě vypadající člověk může být HIV pozitivní (90,5 %), že se HIV přenáší pohlavním stykem (97,3 %), krví (93,3 %), společným užíváním jehel (92,1 %) a že se HIV nepřenáší objímáním (95,0 %). Znalostní mezery žáků se nejvíce projevily v chybném v určení doby, kdy by měl člověk zajít na test po rizikové situaci (správně odpovědělo 11,3 %), a znalosti postexpoziční profylaxe (správně odpovědělo 14,6 %). Z celkového maxima 21 bodů při správném zodpovězení všech znalostních otázek dosahovali žáci průměrně 14,71 bodů. Znalosti žáků se postupně zvyšovaly ve vyšších ročnících. Znalosti nebyly závislé na pohlaví, ani na velikosti obce. Žáci z gymnázií dosahovali v průměru o 1,33 bodu více než žáci základních škol.

Méně než jedna třetina žáků (31,0 %) by si dle šetření koupila čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce a přibližně polovina žáků (52,2 %) si myslí, že HIV pozitivní děti by měly navštěvovat školu společně s HIV negativními. Tyto odpovědi svědčí pro nepříliš vstřícné postoje vůči HIV pozitivním.

S ohledem na informační zdroje se přibližně pouhá třetina žáků (30,8 %) domnívá, že má dostatek informací o HIV/AIDS. Přibližně 70 % žáků (71,4 %) uvedlo, že se s problematikou HIV setkalo ve škole alespoň jednou a vícekrát. Škola byla uváděna jako nejčastější zdroj informací (v 50,8 %) společně s internetem (v 33 %).

Z dotazníkového šetření provedeného mezi školními metodiky prevence vyplývá, že v průběhu školní docházky mezi 7. až 9. ročníkem věnuje škola problematice HIV/AIDS průměrně 8,8 vyučovacích hodin, především v rámci povinné výuky v předmětech výchova ke zdraví, přírodopis a výchova k občanství nebo v rámci průřezového tématu osobnostní a sociální výchova. Při výuce se nejčastěji využívá materiál ve formě letáků a brožur (70,2 %) a ve formě videolekcí a krátkých videí (68,4 %). Většina škol (61,4 %) využívá spolupráce s externími lektory a v méně než polovině škol (42,1 %) jsou pedagogové v problematice HIV/AIDS pravidelně vzděláváni. Za nejvhodnější způsob ke zkvalitnění výuky problematiky HIV/AIDS považují metodici školní prevence využití již připravené prezentace s odborně schváleným obsahem (64,9 %), případně lepší dostupnost zdravotně-výchovných materiálů (49,1 %).